

İRAN'IN NÜKLEER PROGRAMINA İLİŞKİN SON GELİŞMELER HAKKINDA BİLGİ NOTU

I. BM Güvenlik Konseyi Kararları:

- 31 Ağustos 2006 tarihinde, nükleer yakıt çalışmalarını durdurması için BM Güvenlik Konseyi Kararı'nca - UNSCR **1696 (2006)** - İran'a tanınan süre dolmuştur.
- İran'ın uranyum zenginleştirme bağlantılı ve yeniden işleme faaliyetlerini durdurmasını talep eden BM Güvenlik Konseyi Kararı'yla - UNSCR **1737 (2006)** - İran'ın hassas nükleer materyal ve teknoloji ticaretine yaptırımlar ihdas edilmiştir.
- BM Güvenlik Konseyi 2007 yılında aldığı yeni Karar'la - UNSCR **1747 (2007)** - Tahran üzerindeki ekonomik ve ticari yaptırımları genişletmiştir.
- BM Güvenlik Konseyi ilave yaptırımlar öngören yeni bir Kararı - UNSCR **1803 (2008)** - 2008 Eylül ayında oybirliğiyle kabul etmiştir.
- Müteakip BM Güvenlik Konseyi Kararları UNSCR **1835 (2008)** ve UNSCR **1887 (2009)** önceki Kararları teyit etmiştir.
- 9 Haziran 2010 tarihinde BM Güvenlik Konseyi nükleer programı nedeniyle İran'a karşı daha sıkı mali kısıtlamaları, geliştirilmiş kargo kontrollerini ve genişletilmiş silah ambargosunu da içeren dördüncü yaptırım Kararını - UNSCR **1929 (2010)** - kabul etmiştir.

II . Başlıca Gelişmeler:

Eylül 2003: Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (UAEA) nükleer silah programı geliştirmedini ispatlaması için Tahran'a birkaç hafta mühlet verdi.

14 Haziran 2004: İran, nükleer faaliyetlerine ilişkin tahkikatta tam işbirliği sergilemediği gerekçesiyle UAEA tarafından eleştirildi.

Eylül 2005: Ağustos ayında AB Üçlüsü tarafından kendisine sunulan ilk teşvik paketini uygun bulmayan Tahran, İsfahan tesislerinde uranyum dönüşümüne yeniden başladığını ilan etti. Sözkonusu programın yalnızca barışçıl amaçlı olduğunu yineledi. UAEA Yönetim Kurulu, İran'ın güvence yükümlülüklerine uymadığını belirten bir Kararı kabul etti.

4 Şubat 2006: İran, Natanz nükleer araştırma tesisindeki UAEA mühürlerini kırdı. UAEA Yönetim Kurulu, Eylül 2005 Kararı'na dayanarak İran dosyasını BM Güvenlik Konseyi'ne aktardı.

GAGY

27 Şubat 2007: Avrupa Birliği İran'a karşı, İran'ın nükleer programına destek veren satışları, teknik yardımı, eğitimi ve yatırımları yasaklayan, İranlı şirketlere ve uzmanlara mali ve seyahat kısıtlamaları ihdas eden yaptırımları kabul etti.

14 Haziran 2008: AB Dış Politika Yüksek Temsilcisi Javier Solana "freeze for freeze" önerisi temelinde ticaret getirileri öngören gözden geçirilmiş P5+1 ve AB önerisini sundu.

2009: ABD'de görevine başlayan Başkan Obama nükleer programı konusunda İran'la koşulsuz diyalog başlatmayı teklif etti.

21 Eylül 2009: İran, Kum yakınlarında bir uranyum zenginleştirme tesisi inşa ettiğini, bunun barışçıl amaçlı olduğunu bildirmek suretiyle, UAEA'ya bildirdi.

1 Ekim 2009: P5+1 ve İran Cenevre'de biraraya geldi. Toplantıda, yeniden bir araya gelinmesi, İran'ın Kum'daki yeni pilot zenginleştirme tesisine UAEA'nın erişimi konusunda tam bir işbirliği sergilemeyi kabul etmesi, İran'da üretilen Düşük Zenginlikli Uranyumun (LEU) belirli bir miktarı karşılığında Tahran Araştırma Reaktörü'ne (TRR) yakıt çubukları sağlanması hususlarında anlayış birliği sağlandı. Ancak izleyen dönemde takasın modaliteleri üzerinde uzlaşmaya varılamadı.

27 Kasım 2009: UAEA, Kum'daki tesisin inşasının durdurulmasını talep eden bir Karar aldı.

17 Mayıs 2010: İran'ın 1200 kg LEU'yu gerekli düzenlemeler tamamlandıktan sonra bir ay içinde ve tek seferde ülke dışına çıkararak Türkiye'de muhafazasına mutabakatını ortaya koyan Ortak Bildiri İran, Türkiye ve Brezilya tarafından imzalandı.

III. Türkiye'nin Yaklaşımı ve Ana Mesajlar:

- İran'a ilişkin gelişmeler Türkiye'yi doğrudan ilgilendirmektedir. İran komşumuzdur ve Orta Doğu, Güney Asya ve Kafkasya bölgesi için önemli bir unsurdur.
- Türkiye, bölgesinde ihtilafın, aşırılığın ve kitle imha silahlarının olmadığı bir vizyon ve hedef için çaba sarfetmektedir.
- İran'ın nükleer programına ilişkin anlaşmazlıkların çözümü, bu iyi niyetli vizyonun başarılmasına katkı sağlayacaktır.
- İran'ın nükleer dosyasına diplomatik yollarla bir çözüm bulunması, tek geçerli seçenektir. Bu, başarılabilir ve gereklidir.
- İran'a uzatılan açık ve samimi el, diplomatik çözüm için tek ve en önemli olumlu etkiyi oluşturmaya devam etmektedir.
- Türkiye, sorunun çözümü için başlangıcından beri başta ABD ve İran olmak üzere tüm taraflarla yakın temas ve istişare halinde yoğun gayret sarfetmiştir. Sayın Cumhurbaşkanımız, Sayın Başbakanımız ve Sayın Dışişleri Bakanımız bu çerçevede sayısız temas gerçekleştirmiştir.
- Türkiye, İran ve Brezilya tarafından 17 Mayıs 2010 tarihinde Tahran'da imzalanan Ortak Bildiri, diplomasinin ve angajmanın sonuç verdiğini göstermektedir.

GAGY

- 2009 Ekim ayından bu yana, çabalarımızda İran'ın stoklarından 1200 kg LEU'nun alınması karşılığında TRR'ye yakıt sağlanmasını öngören bir anlaşmaya varılması konusuna odaklanılmıştır. Bunun nedeni, sözkonusu takasın hem bir güven artırıcı önlem olması, hem de yaklaşık bir milyon hastanın teşhis ve tedavisi için mevcut ihtiyaç çerçevesinde insani boyutunun bulunmasıdır.
- Çabalarımız hiçbir zaman P5+1 ile İran arasında ele alınması gereken İran'ın nükleer programına ilişkin geniş kapsamlı dosyaya odaklanmamıştır. Önerilen anlaşma, İran'ın nükleer programına ilişkin konuyu daha kapsamlı ele alacak yapıcı bir diplomatik süreç için başlangıç ve katalizör rol oynama amacı taşımıştır.
- Tahran Ortak Bildirisi'nde İran kilit sorulara yanıt vermiştir. Bunlar, İran toprakları dışına çıkartılacak LEU miktarı, LEU'nun emanet edileceği yer ve önerilen emanet ve takas için takvimdir.
- Ortak Bildiri, nükleer yakıt takasının, olumlu ve yapıcı bir atmosfer yaratmayı amaçlayan ileriye dönük bir süreci başlatmak için fırsat sağlayacağı yolundaki güçlü inancı da ortaya koymuştur. Bu bağlamda, nükleer yakıt takası anlaşması, ihtiyaç duyulan güvenin tesisini sağlamak suretiyle tüm nükleer dosyanın ele alınmasında yardımcı bir unsur teşkil edebilecektir. Buna göre, Ortak Bildiri ilk odağı olan yakıt takasının ötesine geçmiş ve P5+1 ile İran arasındaki müzakerelerin, Türkiye ve Brezilya da dahil olmak üzere, herhangi bir yerde sürdürülmesi konusuna da yer vermiştir.
- Ortak Bildiri ileriye doğru atılmış önemli bir adımdır. Bu belge kolayca başarılmamıştır. Türkiye ve Brezilya'nın P5+1 ile danışarak ve işbirliği içinde yürüttüğü ciddi bir çabanın ürünüdür.
- Bu, angajman politikasının ve diplomasinin bir başarısıdır. Nihayetinde, bu anlaşmaya ABD'nin ve P5+1'in İran'a ilişkin olarak başlattıkları yeni angajman yolu sayesinde ulaşılmıştır.
- Ortak Bildiri'nin İran'ın nükleer programına ilişkin dosyayı hiçbir şekilde kapatmadığı ortadadır. Bununla birlikte, müzakerelere şans tanınması yolundaki çağrıya meşruiyet kazandıracak bir esas yaratmıştır.
- İran, Ortak Bildiri'nin unsurlarına dair mutabakatını UAEA'ya öngörüldüğü üzere 24 Mayıs'ta yazılı olarak resmi kanallarla bildirmiştir. Viyana Grubu'nun yanıtı da kısa süre önce UAEA'ya iletilmiştir.
- Ancak, yanıtın BM Güvenlik Konseyi'nde yeni yaptırımlara ilişkin Kararın oylandığı gün gönderilmesi dikkati şayandır. Bu mektuplar daha önce gelmiş olmalıydılar.
- Türkiye yanıtlara ilişkin değerlendirmelerini ilgili taraflarla paylaşmıştır.
- Sorunun diplomasi yoluyla çözülmesi gerektiğini en başından beri savunan Türkiye, BM Güvenlik Konseyi'nin 1929 (2010) sayılı Kararına Brezilya ile birlikte karşı oy kullanmıştır. Lübnan oylamada çekimser kalmıştır.

GAGY

- Türkiye, İran'ın nükleer programına ilişkin sorunun barışçıl yollarla çözümü için Ortak Bildiri tarafından açılan fırsat penceresinin zayıflatılmasından endişe etmiştir. Bu, İran'ın nükleer programını şartsız desteklemek değil, ilkeli ve daha uzun vadeli bir tutumdur.
- Türkiye'nin oyu Ortak Bildiri tarafından yaratılan fırsatı muhafaza etmek içindi.
- Tüm taraflarla diyalogun sürdürülmesi ve diplomatik alandaki tüm fırsatların sonuna kadar kullanılması tek geçerli yoldur.
- İran'ın, özellikle Irak, Lübnan ve Afganistan'da, bölgesel istikrara zarar verecek çatışmacı bir tutum benimsemesini istemedik.
- Türkiye, nükleer silahların yayılmasının önlenmesi alanında kusursuz bir sicile sahiptir ve ilgili tüm uluslararası anlaşmalara taraftır.
- Türkiye, Güvenlik Konseyi'nde "hayır" oyu kullanırken, aynı zamanda, nükleer silahların yayılmasına karşı olduğunu ve İran'dan nükleer programının barışçıl doğası hakkında uluslararası toplumu ikna etmesi yönünde açık beklentilerinin bulunduğunu son derece sarıh bir şekilde ortaya koymuştur.
- Türkiye, İran'ın Tahran Ortak Bildirisi'ne bağlılığını sürdürmesini, diplomatik çözüm yolunda kalmasını ve nükleer programının amacına ve doğasına ilişkin güvenin yeniden tesis edilebilmesi için UAEA ile tam işbirliği yapmak suretiyle nükleer programı konusunda tam bir şeffaflık göstermesini beklemektedir.
- Türkiye Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması'na (NPT) taraf tüm ülkelerin barışçıl amaçlarla nükleer enerji araştırma, üretme ve kullanma hakkına sahip olduğunu kabul etmektedir.
- Kritik bir dönemde bulunmaktayız. BM Güvenlik Konseyi'nin 1929 (2010) sayılı Kararı'nın ardından uluslararası toplumun, angajman kulvarının canlı tutulabilmesini ve geriye kalan tek yolun daha fazla gerginlik ve karşılıklı güvensizlik olmamasını teminen iki kat daha fazla çalışması gerekmektedir.
- Türkiye, bu önemli konunun müteakip aşamalarında da üzerine düşeni yapmaya hazırdır.